

rejtett kincsek nyomára vezetnek” – mondta Arthur C. Clarke fönt említett „matematikai” halmazunkról. S ahogyan a fraktálgeometriáról, úgy Tandori Dezső új könyvének iterációiról is állíthatjuk: vannak „történetek”, amelyekben maga a *térkép* is kincs.

DUKAY NAGY ÁDÁM

(*Tiszatáj Könyvek, Szeged, 2003,*
207 oldal, 2200 Ft)

SEBŐK ZOLTÁN:

Élősködő kultúra

Hölderlin *Mnémoszimé* című versének gyakran tárgyalt és vitatott sorát idézi könyve végén Sebők Zoltán: „Csak jel vagyunk, s mögötte semmi.” Önmeghatározásunkat egyfajta jelfogalom megértéséhez köti a német mester, de egyben jelzi, hogy hiába adtunk magunknak esélyt – ha jelentés és jelentő folyamat nincs, akkor (legalábbis a klasszikus, saussure-i értelemben) felesleges jerről beszélni. Annyit állít csak, hogy „vagyunk”, vagy esetleg „valamik vagyunk”. Megelégedhetünk ennyivel? A kérdés nyilván szónoki, ami annyit tesz, hogy van előre gyártott válaszunk (csak jobban szeretjük a kérdő mondat hangsúlyt, mint a kijelentőt). Sebők esszé az önmagát kereső jel esetét járják körül, jelzik: el-

kerülhetetlen, hogy identitásunk nyomait keresve a kultúra egészéről beszéljünk, és hogy a művészet megértéséről is ennek kapcsán legyen szó.

Sebők Zoltán írásait filozófiai esszéknek kell nevezni, melyek tárgya a művészet, és ezen keresztül: minden. Általában kirívó jelenségek készítenek véleményalkotásra. A borítón Duchamp *Palackszárítója* jelzi a szerzőnek az avantgárdhoz, illetve a *ready made*-hez, a *concept art*hoz, a *pop art*hoz való vonzódását. A helyet, ahonnan körülnéz, virtuális tárgyak és dolgok veszik körül. Nem véletlen, hogy kedvelt (és többször idézett-megszóltott) szerzője Jean Baudrillard, aki a posztmodern tárgy *szimulakrum*-elméletét megfogalmazta (azt, hogy a tárgyakat a saját vágyaink, illetve a különféle médiumok által is alakított értelmezői modelleken keresztül véljük megragadni). Leír például egy elképzelt hírt: egy szerb műkereskedő híres műalkotások utánzatait gyártatja rabszolgákkal egy svájci telepen, s ezeket New Yorkban értékesíti. A hamisítványok a bukás után is meglehetősen magas áron kelnek el, hiszen – a média által generált hír révén – a piaci viszonyoknak megfelelően felértékeli őket a műkereskedelem. A műalkotás mint tárgy, termék, *ready made*, *szimulakrum*: a 20. század radikális művészetének felvetései készítenek arra, hogy a művészet hagyományos fogalmairól való el-

képzeléseinket továbbgondoljuk. Sebők összetett, átgondolt elemzésekben válaszol a művészetnek a digitális reprezentációk révén gyökeresen megváltozott provokációira.

Akár a könyv mottója lehetett volna az első esszé elemzésének tárgya, a salomoni szentencia: „Az élet vándorlás.” A vándorlás nem valahonnan valahová tart, vagyis nem hasonlítható az utazáshoz: nem a megérkezés a célja. Ilyen vándorok a jelek. Leszakadnak jelentésükről, és más jelentésen, más jelcsoporton élőködnek, akárcsak a vírus. A vírus nem önmaga (önállóan nem tud szaporodni), hanem élőködő. Egyetlen programból áll, ez pedig a „Másold le!” programja. Sebők örömmel idézi Richard Dawkins biológust, aki szerint egy elefánt és egy vírus DNS-e ebből a szempontból semmiben sem különbözik (csak abban, hogy az elefánt „másold le!” programja tartalmaz egy kitérőt, és szaporodásának érdekében létrehoz egy elefántot is). Dawkins elveinek ösztönzésére Daniel C. Dennett a kulturális hagyományozás azon modelljét vázolta, amely szerint egyes jelenségek (gondolatok, eszmék, divatok, rítusok, koncepciók stb.) terjedése a vírusokéhoz nagyon hasonló módon képzelhető el. Egy termékeny jelenség – a *mém* – „agyról agyra” másolódik, és divatot (eszmét, ideológiát, világlépet) gerjesztve sokszorozza meg önmagát. Ez a metafora – mert e virulens egység

esetében nyilván metaforáról van szó – maga sem más, mint egy életképes mém, amely vitákat is kavarva elterjesztette önmagát.

Sebők Zoltán írásairól nehéz lenne a filozófia és esztétika fogalmainak mellőzésével, egyfajta gondolati emelkedettség mellőzésével szólni. Mégis, a felvetett témák sokszínűsége, a megfontolt és közérthetőségre törő nyelvhasználat, az átgondolt kifejtés következtében a legjobb értelemben vett esszé műfaját kísértik. Több más erénye mellett az *Élőködő kultúra* még a saját fülszövegén olvasható állításokkal is koherens, és valóban „a modern művészetben kevésbé jártas olvasóknak is eligazító és élvezetes olvasmány”.

PRÁGAI TAMÁS

(Kalligram Kiadó, Pozsony, 2003,
192 oldal, 1990 Ft)

NÁDASDY ÁDÁM:

Ízlések és szabályok

*Írások nyelvről,
nyelvészetről 1990–2002*

Nyelvészek, irodalmárok, történészek – talán a három legkiszolgáltatottabb tudósajt. Csupán annyi lehet a hatáskörüik, hogy tárgyakat elemezzék, leírják, rendszerbe foglalják. Ha irányítani akarnák, az